НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ – ЕАД
София 1000 ул. "Алабин" 16-20, тел. 02 980 03 08 факс 02 980 03 12,
e-mail: office@ncrdhp.bg

Държавна политика за насърчаване на икономическата ефективност в слаборазвитите и необлагодетелствани региони на България. Алтернативи на традиционните производства

Заседание на Съвета за развитие на регионите и националната инфраструктура към Президента на Република България
Смолян, 07 април 2015 г.

Националният център за териториално развитие е еднолично търговско дружество с принципал Министерство на регионалното развитие и благоустройството, което със своите 30 експерти от различни области и 6 души административен състав, се опитва да съхрани и да предаде знанията, опита и професионалната култура в областта на регионалното и пространственото планиране на по-младото поколение. Националният център за териториално развитие трябва да подпомага МРРБ и правителството в осъществяването на регионалната и жилищната политика в страната, устройството на територията и координираното изграждане на инфраструктурата и го прави отговорно, професионално, в трудни условия на нелоялна конкуренция, и за разлика от подобни центрове в ЦИЕ, без държавна финансова подкрепа.

Слабо развитите и необлагодетелствани региони на България, редом с урбанизираните и икономически по-стабилните, са в основата на няколко важни документа, разработени през последните години от НЦТР ЕАД. Преодоляването на различията между централните и периферните територии посредством мерки за социално и икономическо сближаване е сред приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие на Р. България (2012 – 2022 г.). Тя предлага оптимално съхраняване на мрежата от населени места в страната чрез подобряване на най-важните функционални, пространствени и транспортно-комуникационни връзки между тях.

Тези идеи са доразвити в урбанистичния модел на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 -2025 г., която поставя сред приоритетите съхраняването на най-ценните ресурси - хората, земята, водата, горите, културните и природни ценности и търси най-верните териториални адреси на заложените в стратегии и програми идеи и мащабни проекти. Граничните, планинските и периферните райони на страната са посочени като най-застрашени от обезлюдяване, защото демографският проблем, с който са свързани и много от социалните и икономическите последици, там е най-изострен. В 36 общини се наблюдава намаляване на населението с повече от 30% между преброяванията от 2001 и 2011, като тази тенденция се запазва и след този период. Всички те са селски общини, като 1/3 попадат в планински райони, още толкова в гранични райони и около ¼ са в групата на Дунавските общини. Повечето от тях са в Западна България, една част са разположени по Българо-турската ни граница. В разработените документи на национално и регионално равнище към тези територии се насочват специфични политики на държавата за целенасочена подкрепа, регламентирани съгласно критериите от чл. 6 на Закона за регионалното развитие.

Подобряването на достъпа до услуги за населението в по-малките градове и селата се осъществява чрез доразвиване на връзките им с полицентричния модел на по-ниските равнища в проучването „Идентифициране и приоритизиране на нуждите от инвестиции в публична инфраструктура в селски райони за периода 2014 – 2020 г.",

което посочва местата, в които приоритетно трябва да се изгради липсващата инфраструктура, за да се гарантира достъпа до здравни, образователни, социални и културни услуги с по-високо качество.

Концепцията за туристическо райониране на България, с възложител МИЕТ, определя териториалния обхват на туристическите райони въз основа на тяхната специфика и създава условия за маркетинг, реклама и управление на туризма в предложените райони, давайки равностойни шансове и на по-малките туристически атракции, разположени в националната периферия.

Специфичните територии са във фокуса и на документите от следващите равнища – регионални планове, областни стратегии, общински концепции и планове, а проблемите им се виждат най-ясно в общите устройствени планове на общините, разположени в националната периферия. Там най-силно се откроява необходимостта от осигуряване на достъп до животоспасяващи услуги за намаляващото и застаряващо население.

Преодоляването на различията между централните и слаборазвитите периферни региони е сред приоритетите на регионалната политика на ЕС още от неговото създаване. Въпреки периодичните анализи и оценки, подобрените подходи и инструменти, тази политика често е критикувана за неефективното използване на средствата, за задълбочаване на проблемите, за потискане на креативността и за развиване на зависимост от Европейските фондове. Успешните проекти, реализирани в страните с по-различни социално-икономически условия и с по-значителен ресурс, не са довели до драстични промени в демографската динамика и икономическото развитие на периферните и слаборазвитите региони, но са помогнали да се повиши тяхната привлекателност и да се осигури достоен живот на хората там.

България има известен опит в създаването на програми за целенасочена подкрепа на планински, гранични и периферни райони, застрашени от обезлюдяване в периоди на икономически упадък. Програмата „Странджа Сакар" от 1982 г. предвиждаше да разкрие 4000 работни места, Програмата за развитие на алтернативно земеделие в Родопите от 2003 г. - 6000 работни места. Програмата за развитие на земеделието и селските райони в Странджа – Сакар, 2005 г., подобно на предходните, както и „Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа 2010-2013 г." остават нереализирани. В повечето от тези програми могат да се открият част от предложенията, които се правят и днес. Сред причините за неуспеха им е както ограничената финансова осигуреност, така и липсата на последователност в провеждането им и честата смяна на политиките. Именно поради това, инициираната от правителството и МРРБ инвестиционна програма за планински, полупланински и гранични райони, между които Странджа, Родопите и Северозападна България, която се очаква да бъде обект на множество публични дискусии, ще отчита спецификите на регионите и ще интегрира проекти за устойчиви промени и дълготрайни резултати. Това ще изисква не само политическа воля, но и политическа стабилност, дългосрочни и неподвластни на мандатността интегрирани стратегии, множество продължителни целенасочени действия, малки стъпки към желаната цел и постоянна грижа.

Повишаването на ефективността на регионалната политика и на стратегиите, насочени към слабо развитите и периферни региони и превръщането на разработваните документи в действащи инструменти, изисква добра координация и

обвързаност между двата закона, регламентиращи регионалното и пространственото планиране. Автоматичното прехвърляне на концепциите и схемите за пространствено развитие от ЗУТ към ЗРР през 2012 г. подобри програмирането и обвързаността на документите за регионалното развитие, но подцени връзките с документите за пространствено развитие и устройство на територията. Всичко това натовари изключително много общините за изготвяне на множество документи с близко и, в някои части, идентично съдържание. Обединяването на документите за регионално развитие с тези за пространствено планиране, от национално до локално равнище, за което има много и различни идеи, трябва да бъде насочено към намаляване на тежестта върху общините, на времето за изготвянето, съгласуването и обсъждането им, за по-бързо и ефективно изпълнение на проектите и обвързването им с територията. На национално равнище ще има един консолидиран документ, с адекватна поддръжка и институционализация и своевременна актуализация, по подобие на опита на други страни на ЕС. Тази идея, залегнала във финалната част на приетата в края на 2012 г. от МС Национална концепция за пространствено развитие ще я превърне от основен инструмент за две от приоритетните оси на ОПРР в обща динамична стратегическа рамка за координиране на секторните политики и за балансиране развитието на страната.

Интегрираният подход към необлагодетелстваните региони ще трябва да надхвърли представите и изискванията за интегрирани териториални инвестиции. В основата на този процес ще трябва да присъства и интеграцията между града и селото, между поколенията, между постоянното и временно пребиваващото население, между всички участници в реализирането на проекти (местно население, представители на бизнеса, на образованието, на науката и на местната власт), интеграцията между различните сектори с потенциал и ресурси за развитие и между източниците на финансиране. Това ще спомогне за изграждане на чувство за принадлежност към една територия и една общност, което е в основата на успешните практики и на правилно ориентираните маркетингови стратегии, насочени преди всичко към местните жители и едва след това към посетителите, гостите и туристите.

Координацията на програмите в различните сектори, ще може да бъде подобрена чрез обвързването им в пакети, в които последователно ще могат да се реализират реконструкцията и модернизацията на инженерната и транспортната инфраструктура по най-важните връзки между центровете в урбанистичната мрежа, не само между големите градове, но и между по-малките градове и общини. Осигуряването на скоростен интернет до периферните територии и населени места ще подобри тяхната свързаност и достъпа до мобилни работни места, до услуги с по-високо качество в областта на образованието, здравеопазването, културата, консултантската дейност. Обвързването на туристическите атракции по определени маршрути ще повиши тяхната привлекателност и посещаемост. Стимулираното разкриване на работни места извън големите урбанизирани центрове ще активизира по-малките населени места. Изнесеното обучение, съчетано с дистанционното, съобразено с регионалните потребности, подкрепено от местните власти и бизнеса, ще задържи част от младото поколение и ще осигури подходящи знания и умения за търсената работна ръка. Интегрирането на различните поколения ще има своя положителен и траен социален и икономически ефект от допълването на знанията и уменията, разнообразяването на контактите, сближаването на позициите и намаляването на противопоставянето при постигането на общи цели. Това ще стимулира възпитанието на една по-различна култура и чувството за отговорност.

Повишаването на институционалния, административния и експертния капацитет за постигане на целите на регионалната политика може да стане както чрез сдружаване на общините, така и чрез добре обмислена административна реформа, която да преустанови роенето на все повече и по-малки общини. Желаната децентрализация и по-голямата финансова независимост ще изисква и по-голяма отговорност при изготвянето на планови и стратегически документи, при подбора на консултантите, при контрола на изпълнението и на ефективното и разумно изразходване на техническата и финансова помощ. Заедно с това, използването на знанията и уменията на професионалистите, подготвени за решаване на сложните проблеми на регионалното и пространственото развитие в изготвянето на по-малко на брой, но по-качествени стратегически документи ще направи възможно реализирането на заложените в тях идеи за постепенно подобряване на качеството на живот.

Проф. д-р арх. Веселина Троева

Изпълнителен директор